

ÖSSZEFOGLALÓ/ABSTRACT

ISKOLÁZOTTSÁG

ISKOLÁZOTTSÁG, GAZDASÁGI FEJLETTSÉG ÉS KAPITALIZMUSMODELLEK
POLÓNYI ISTVÁN – EGYETEMI TANÁR, DE KTK

A tanulmány az európai kapitalizmustípusok szerinti országcsoportok oktatási és iskolázottsági jellemzőit hasonlítja össze. Az összehasonlításhoz Frederick Harris Harbison és Charles Andrew Myers egy '60-as évekbeli modelljét (indikátorait és kompozit indexét) használja az elemzés, aktualizálva és kiegészítve. A vizsgálat célja a posztoszocialista országok néhány oktatási és iskolázottsági sajátosságának feltárása.

Az elemzés alapján azt állapítja meg az írás, hogy a vizsgált öt európai kapitalizmusmodell országcsoportjaiban a beiskolázási arányok az északi országcsoportokban a legmagasabbak, és mediterránban a legalacsonyabbak, a posztoszocialista és a kontinentális e kettő között helyezkedik el. Az elemzések alapján legsikeresebbnek az északi modell látszik, hiszen a vizsgált közel másfél évtized alatt gazdasági fejlettségben lényegében utolérte az angolszász modellt. Ebben az utolérésben nyilvánvalóan jelentős szerepet játszott az iskolázottság növekedése, valamint az iskolai teljesítmények növekedése. A posztoszocialista országcsoport lényegében egyik más kapitalizmusmodellhez sem hasonlít – vagy úgy is fogalmazhatunk, hogy valamiben mindig hasonlít valamelyikre.

A posztoszocialist országcsoportot jellemzi a legdinamikusabb beiskolázási növekedés. Ugyanakkor ezen országcsoport iskolázottsági jellemzői a mai napig őrzik a rendszerváltás előtti, alapvetően a szakképzést priorizáló és a felsőoktatást háttérbeszűrő oktatáspolitikájuk örökségét. Ennek a politikának a következménye a középfokú végzettségűek – ezen országcsoportokban – kiugróan magas, és a felsőfokú végzettségűek szembetűnően alacsony aránya.

KULCSSZAVAK: ISKOLÁZOTTSÁG, KAPITALIZMUSMODELLEK, ISKOLÁZOTTSÁG ELOSZLÁSA, KUMULÁLT ISKOLÁZOTTSÁG

ISKOLÁZOTTSÁG, RÉTEGEZŐDÉS ÉS ÉRTELMSÉG. ADALÉKOK A KULTURÁLIS TŐKE MEGOSZLÁSÁNAK REGIONÁLIS DIMENZIÓIHOZ MAGYARORSZÁGON A KÉSEI DUALIZMUS KORÁBAN
KARÁDY VIKTOR – EGYETEMI TANÁR, CEU

A tanulmány kétfajta megközelítéssel vizsgálja a műveltségi tőke megoszlását nagyrégiók szerint a dualista kor végén (1910). Először a nem szakértelmiségi férfínépesség iskolázottsági jelzőit elemzi két táblázat alapján. Ezek pontos foglalkozási kategóriák szerint mutatják az iskolai tőkével való ellátottság regionális egyenlőtlenségeit. Azután a diplomás szakértelmiség és más elitrétegek legfontosabb kategóriáit vizsgálja ugyanabból a szempontból az egész aktív és inaktív népesség nagy szektoraival összehasonlítva egyrészt, másrészt ugyanezen kategóriák volumen-változásait (főképp növekedésbeli különbségeit) s közöttük a nők részvételi arányait 1890 és 1910 között. A tanulmányból megerősítést nyer a főváros túlsúlya és a Duna-Tisza közötti régió legtöbbször kiemelt helyzete, viszont kirajzolódnak a gyakran feltételezett nyugat-keleti „fejlettségi lejtő” hiánya, sőt egyes észak- és délkeleti (Erdély) régiók viszonylag jobb műveltségi mutatói is. Mindez láthatóan nem teljesen felel meg a gazdasági infrastruktúra megoszlására vonatkozó adatoknak.

KULCSSZAVAK: ISKOLAI TŐKE, MODERNIZÁCIÓS EGYENLŐTLENSÉGEK, REGIONALIZMUS, MŰVELTSÉGI ELIT, ÉRTELMSÉG

AZ ISKOLÁZOTTSÁG TÉRSZERKEZETE, 2011

FORRAY R. KATALIN – PROF. EMER., PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM & HÍVES TAMÁS – TUDOMÁNYOS MUNKATÁRS, OKTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET

A tanulmány az iskolázottság legfontosabb adatait mutatja be olyan módon, hogy összeveti a 2001. évi népszámlálásból nyert adatokat a 2011-essel. Ez a módszer lehetővé teszi hogy az iskolázás dinamikáját elemezzük az ország különböző területein. A középsikolát végzettek, az érettségizetnek megoszlása viszonylag egyenletes, de a legmagasabb arányt a társadalmi-gazdasági szempontból fejlett területeken mutatják. Ezzel szemben a gyengébben iskolázott térségek az

évtized során változatlanul ugyanazok, jelentős dinamikát csak néhány nagyvárosi környéken találunk. A tanulmány külön elemzi a cigány népesség iskolázottságát. Itt hiányzik az iskolázás terjedésének dinamikája, és változatlanul magas az alacsony iskolázottságúak aránya, ami rontja a munkaerő-piaci pozícióikat. Segítő beavatkozás nélkül ez a helyzet a társadalmi béke megzavarásának fenyegetését rejti.

KULCSSZAVAK: ISKOLÁZOTTSÁGI HELYZET, REGIONÁLIS KÜLÖNBSEGEK, NAGYVÁROSOK, CIGÁNY NÉPSSÉG

NEMEK ISKOLÁZOTTSÁGA A 2011-ES NÉPSZÁMLÁLÁS ADATAI TÜKRÉBEN

NAGY BEÁTA – EGYETEMI DOCENS, BCE

A képzési lehetőségekhez való egyenlő hozzájutás lehetősége már nem kérdéses a lányok számára a fejlett országokban. A leíró értekezésben a 2011. évi népszámlálás felhasználásával három, egymáshoz szorosan kapcsolódó kérdésre keresem a választ: Mi jellemzi a női-férfi jelenléte az oktatás különböző szintjein; Hogyan írható le a nőtöbbség kialakulása, mikorra tehető és miért alakult így; A nők növekvő iskolázottsága ellenére tetten érhető-e a tradicionális minták továbbélése a felsőoktatásban?

A tanulmány rámutat arra, hogy mindig az oktatás tömegessé válása hozta meg a nők számára a lehetőséget az iskolai végzettség jelentős növelésére. Azonban mire az oktatási expanzió elérte a nők felsőfokú képzését is, a munkaerőpiac képtelen volt elegendő állást nyújtani a magasan képzetteknek, köztük a nőknek is. Így a nők iskolázottsági előnye nem volt átváltható közvetlenül munkaerő-piaci előnnyé.

KULCSSZAVAK: NÉPSZÁMLÁLÁS, NEMEK, NŐTÖBBSÉG, SZEGREGÁCIÓ, MUNKAERŐPIAC

SZAKMUNKÁSOK REKRUTÁCIÓJA

FEHÉRVÁRI ANIKÓ – TUDOMÁNYOS FŐMUNKATÁRS, OKTATÁSKUTATÓ ÉS FEJLESZTŐ INTÉZET
A tanulmány a szakiskolások társadalmi háttérének jellemzőit vizsgálja, azt elemzi, hogy 1973, 1993 és 2010 között hogyan változott a szakmunkás/szakiskolás szülők iskolázottsága és foglalkozása. Ebben a három évben zajlott egy-egy országos szakmacsoportokra reprezentatív szakmunkás vizsgálat, amely módot ad arra, hogy negyven év távlatában tekintsük át szakmunkások reprodukcióját. Míg 1973 és 1993 között óriási mértékű változás volt a szakiskolai/szakmunkástanulók szüleinek iskolázottságában (ahogyan egyébként a társadalmában is), addig 1993 és 2010 között nem történt elmozdulás. Az elmúlt 17 évben ugyanabból a rétegből kerülnek ki a szakiskolai tanulók, mindeközben a társadalom iskolázottsága (a 35–49 évesek körében) sokkal inkább felfelé mozdult: tömegessé vált az érettségi megszerzése és a diplomások száma is jelentősen növekedett. A szakmunkások szakmaválasztását a szülő társadalmi státusza 1973-ban jelentősen, 1993-ban kismértékben, míg 2010-ben jelentéktelen mértékben határozta csak meg.

KULCSSZAVAK: TÁRSADALMI RÉTEGZÖDÉS, ISKOLÁZOTTSÁG, OKTATÁSI EGYENLŐTLENSÉGEK

AZ ISKOLÁZOTTSÁG ÉS AZ ISKOLÁZÁS. BEVEZETÉS A KÉT MEKKÖZELÍTÉS KÜLÖNBÖZŐSÉGÉHEZ
NAGY PÉTER TIBOR – EGYETEMI TANÁR, WJLF / ELTE TÁTK OITK

Ebben az írásban megkíséreljük megragadni azokat a mozzanatokat, amikor az iskolázottság és az iskolázás különbsége, az arról való közbeszéd különbsége gazdag jelentést tartalmat hordoz. 1867 után az iskolába járás adatai elsősorban a tanügyigazgatást szolgálták, az iskolázottság – az írni-olvasni tudás – adatai a kormányzatot kontrolláló nyilvánosságot tájékoztatták. Az iskolázás útját a polgári iskola és gimnázium kettősségében definiáló törvények a két út különbségét az egyházi fenntartók és a tradicionális osztályok érdekében hangsúlyozták. A bizonyos állások betöltését négy ill. nyolc osztályos végzettséghez (bármely iskolában szerzett végzettséghez) kötő 1883-as minősítési törvény a modern Magyarországot szolgálta. Az 1910-es népszámlálásban a négy osztályos iskolai végzettség mértéke az alulról jövő társadalmi modernizáció, a nyolc osztályos végzettség mértéke a felülről vezérelt modernizáció mértékét dokumentálja. Az 1945 utáni adatok azt mutatják, hogy az általános iskolába járás hamar általánossá vált, az iskolázottság adatai viszont azt, hogy érdemi növekedés zajlott az általános iskola elvégzésének sikerében a 10-es éveikben lévő nemzedékben az 1950-es, 1960-as és 1970-es években. Az iskolázottsági adatok dokumentálják azt is, hogy vannak olyan korcsoportok ahol a felnőttoktatás révén az eredeti szint másfélszeresére nőtt az általános iskolát végzettek aránya.

KULCSSZAVAK: OKTATÁSTÖRTÉNET, NEVELÉSTÖRTÉNET, ISKOLAI VÉGZETTSÉG, OKTATÁSPOLITIKA

EDUCATIONAL ATTAINMENT

ISTVÁN POLÓNYI: EDUCATIONAL ATTAINMENT, ECONOMIC DEVELOPMENT AND MODELS OF CAPITALISM

The study compares the characteristics of the structure of education and educational attainment in the different types of European capitalism. The analysis uses an updated model (indicators and a composite index) of one – a model born in the 1960s – provided by Frederick Harris Harbison and Charles Andrew Myers. The aim of the study is to have revealed the most characteristic structure(s) of education and educational attainment in post-socialist countries.

The analysis concludes that student enrolment rates for English-speaking and Nordic countries are highest – and are lowest in Mediterranean countries. Post-socialist and continental countries are between them. Most successful seems to be the Nordic model; and northern countries' economic development has now caught up with that of Anglo-Saxon model countries over the last one and a half decades. The reason for such catching up is a growth in educational attainment and school performance. Post-socialist countries do not operate like other models of capitalism in this sense, or we might also say that all their elements are similar to one or the other. The post-socialist group of countries is characterized by having dynamic growth in student enrolment. However, the characteristics of educational attainment in these countries reflect political priorities that existed prior to the transition. The heritage of the socialist period – prioritizing training and pushing higher education into the background – still shows itself in the evolution of educational attainment; and what results from this policy are extremely high secondary educational attainment, yet a notably low rate of college graduates.

KEYWORDS: EDUCATION, EDUCATIONAL ATTAINMENT, MODELS OF CAPITALISM, DISTRIBUTION OF EDUCATIONAL ATTAINMENT, CUMULATIVE EDUCATIONAL ATTAINMENT

VIKTOR KARÁDY: SCHOOLING, STRATIFICATION AND THE INTELLIGENTSIA. REGIONAL DIMENSIONS OF THE DISTRIBUTION OF CULTURAL CAPITAL IN HUNGARY OF THE LATE DUALIST PERIOD

The study applies two approaches for an analysis of the distribution of intellectual capital by large regions in late Dualist Hungary (1910). First, it focuses, on the basis of two tables, on educational data gained from clusters outside professional intellectuals “proper”. The tables display synthetic indicators for the (in the main) economically active categories of males as related to regional inequalities of endowment regarding educational capital. It then turns to a similar investigation of professional intellectuals. Third, there is a comparison of the most important categories of intellectuals and other elite groups with the inactive population taken as a whole as well as with the biggest branches of economically active males. Changes in volume (mostly via unequal growth) of the same categories are then scrutinized globally – looking at the differing share of women too – between 1890 and 1910. The preeminent position of the capital city is confirmed by the study, as well as the mostly strong position held by the central region i.e. between the Tisza and the Danube rivers. The “West-East slope” pertaining to modernization is not attested to here, though – for some North- and South-Eastern regions (like Transylvania) – have relatively good educational credentials; and all this is far from fully complying with the regional distribution of economic infrastructures.

KEYWORDS: SCHOOLING CAPITAL, INEQUALITIES OF MODERNIZATION, REGIONALISM, EDUCATED ELITE, INTELLECTUALS

KATALIN FORRAY R. & TAMÁS HÍVES: THE REGIONAL SYSTEM OF EDUCATION

The study analyzes key education-related data from the 2011 census, comparing them with data from the 2001 census. This method provides us with an opportunity to examine the dynamics of schooling in different parts of the country. Completing high school (passing the secondary-school leaving exam) has become relatively homogeneous in Hungary, though the biggest proportion of the so-called “educated” are located in developed areas. In contrast, areas with poorly-educated citizens have remained remarkably unchanging; dynamic movement can be found only in big cities. The study also examines the educational situation of the Roma population, and it appears that minimal dynamics of education and a large number of low-educated persons ex-

ists here; and this low level of education has worsened due to such persons' labour market situation. Without help being offered, the difference in educational attainment levels indeed risks disturbing the social peace.

KEYWORDS: EDUCATIONAL SITUATION, REGIONAL DISPARITIES, BIG CITIES, ROMA

NAGY BEÁTA: EDUCATIONAL ATTAINMENT OF WOMEN AND MEN IN THE 2011 POPULATION CENSUS

Equal access to educational opportunities is no longer in question when it comes to females in developed countries. This descriptive paper answers three closely-related questions based on the 2011 population census: What are the characteristics of the presence of men and women at different levels of education? How can one define the expansion of a female majority – when did it develop and why is it so? Are there still long-lasting and traditional patterns in higher education despite the rising educational attainment of females?

The study notes that it has always been the massive expansion of education that brought about the substantial increase in women's educational attainment. However, by the time it reached higher education, the labour market was unable to provide sufficient jobs for highly qualified women – thus the advantage of women's education was not able to be transformed directly into advantages on the labour market.

KEYWORDS: POPULATION CENSUS, GENDER, FEMALE MAJORITY, SEGREGATION, LABOUR MARKET

ANIKÓ FEHÉRVÁRI: THE RECRUITMENT OF VET STUDENT'S

The paper looks at the characteristics of vocational training students' socio-economic status, and also analyzes the changes in the qualifications and professions of VET students' parents between 1973, 1993, and 2010 – for during these years national surveys took place, which give us an opportunity to review the reproduction of skilled workers across generations. Between 1973 and 1993, in parallel with society overall, there was a huge change in the qualifications gained by VET students' parents – while there was no major change between 1993 and 2010. In the last 17 years, VET students came via the same social stratification, while the qualifications of persons in society overall (here, in the 35–49 age group) improved remarkably, i.e. matriculation and graduation saw massive increases. So we can say that the influence of parents' socio-economic status on the career choices of VET students was significant in 1973, slighter in 1993, and negligible in 2010.

KEYWORDS: SOCIAL STRATIFICATION, QUALIFICATION, EQUITY

PÉTER TIBOR NAGY: LEVEL OF EDUCATION AND LEVEL OF SCHOOLING. AN INTRODUCTION TO THE DIFFERENCES INVOLVED IN TWO APPROACHES

In this paper we would like to outline the differences that can be noted between level of education data and schooling data. In the post-1867 time period, schooling data served the educational administration, while level of education data (alphabetism) was for the public and helped parliamentary control of educational government. The data and acts carried out for different schooling routes (bürgerschule, gymnasium, realschule) served the interests of education authorities and the traditional middle classes, with the 1883 act defining the 4 or 8 “secondary school” as a precondition for someone's being able to do different jobs and take up certain positions in the modern Hungary. In the national census of 1910, the weight of people with four years of education demonstrates the social modernization initiated by local social groups, while the weight of people with eight secondary school-years demonstrates the modernization initiated by government. Post-1945 schooling data shows that the visiting of 8 year long basic school became “total” in the late 1940s, while data related to the level of education of teenagers illustrates that the real effectiveness of schooling in the 1950s, '60s and '70s went through a long period of development. Level of education data shows that there are some generations in which one third of people having 8 grade, get this diploma in their adult age.

KEYWORDS: HISTORY OF EDUCATION, LEVEL OF EDUCATION, LEVEL OF SCHOOLING, EDUCATIONAL POLICY